

Agnieszka Graczyk*

UAM Poznań

Jezydyzm i jego wyznawcy w obliczu historii i współczesnego Iraku

Jezydzi należą do mniejszości religijnej, której liczba nie przekracza miliona wyznawców na całym świecie. Większość z nich uważa się za ludność pochodzenia kurdyjskiego. Istnieją grupy jezydzkie, głównie w Armenii i w irackich górach Sinğaru, które uznają, iż są wyłącznie jezydami, osobną gałęzią rodu ludzkiego. Wszyscy posługują się językiem kurdyjskim, dialektem „kurmandži”. Stanowią oni element mozaiki społeczeństwa kurdyjskiego i irackiego. Ważne jest, by tak niezwykła i wyróżniająca się kultura, nie tylko pod względem wyznania, również zasad i tabu, znalazła właściwy sposób zachowania swojej tożsamości. Jezydzi musieli przebyć długą drogę przemian, mających za zadanie dostosowanie religii i obyczajów do współczesnych realiów. Obecna sytuacja społeczna, ekonomiczna oraz polityczna jezydów jest wynikiem ich działań, ale również w bardzo dużym stopniu czynników zewnętrznych. Ważną rolę odegrały warunki geograficzne, zależności między różnymi grupami społecznymi oraz brak wiarygodnych informacji na ich temat, ponieważ zawsze byli grupą żyjącą na uboczu społeczeństwa, co przyczyniło się do powstania krzywdzącego obrazu jezydów.

* Doktorantka w Katedrze Studiów Azjatyckich UAM, Zakład Arabistyki i Islami-
styki, Pracownia Studiów Kurdologicznych (e-mail: agk@amu.edu.pl). Interesuje się
kwestią kurdyjską, systemami politycznymi i mniejszościami w świecie arabskim.
Przygotowuje rozprawę doktorską dotyczącą literatury kurdyjskiej i emigracji.

Religia, dogmaty i obowiązki wiernych

Jezydyzm to religia synkretyczna zawierająca elementy manicheizmu, zoroastryzmu, judaizmu, chrześcijaństwa oraz islamu, zwłaszcza sufizmu, jednakże nie wywodzi się z któregokolwiek wyżej wymienionego wyznania. Ślady istnienia jezydyzmu pochodzą już sprzed dwóch tysięcy lat przed naszą erą, w związku z tym uznaje się, że jest to najstarsza religia monoteistyczna na świecie. Według kalendarza jezydów, obecnie, czyli w roku 2010, obchodzą oni 6760 rok¹.

Podstawą jest wiara w Boga oraz w anioły. Najważniejszym z nich jest anioł Melek Taus, Król Paw, któremu Bóg pozostawił opiekę nad ziemią. Nie chciał on uznać wyższości człowieka i został strącony do piekieł. Jednak w wyniku skruchy ugasił ognie piekielne swymi łzami i odkupił swe winy. Bóg powierzył kierowanie losem ludzkim właśnie temu aniołowi. Stąd częste opinie, że jezydzi są wyznawcami diabła. Wynika to z analogii z Iblisem, szatanem w islamie.

Protoplastą rodu jezydów jest Adam. Właśnie to odróżnia ich od pozostałych ludzi². Istotny jest fakt, że jezydą człowiek się rodzi i umiera. Nie ma możliwości konwersji na to wyznanie ani apostazji, ponieważ to ostatnie grozi śmiercią. Jezydzi wierzą w Świętą Trójcę, w skład której wchodzi Ezid, czyli Bóg, Melek Taus oraz szejk Adī ibn Musāfir. Ezid to jedno z imion Boga, a Melek Taus jest utożsamiany z aniołem Anzazilem. Szejk Adī był uznanym za świętego, który czynił cuda. Znał tajemnice dotyczące życia, śmierci oraz przestrzegania zasad wiary, które przekazał mu najważniejszy anioł oraz sam Bóg.

¹ E.C. Corrigan, *Yezidis New Year 6756*, <<http://www.lalish.de/english/modules.php?name=News&file=article&sid=26>> (12 VII 2008).

² *Yezidi Creation Legend*, <http://www.yeziditruth.org/yezidi_religious_tradition> (13 IV 2008). Jezydzi mają własną historię stworzenia świata i człowieka. Lecz ma ona różne wersje. Pierwsza przypowieść wspomina, iż Adam z Ewą nie mogli dojść do porozumienia, które z nich ma dać początek ludzkości. Uzgodnili, że każde z nich umieści swoje nasienie w oddzielnych pojemnikach. Po dziewięciu miesiącach Adam znalazł dwoje pięknych dzieci, dziewczynkę i chłopca. Ewa natomiast odkryła jedynie robactwo. Od tej dwójki dzieci ponoć wywodzą się jezydzi. Inna legenda mówi o tym, że Adam w cudowny sposób urodził syna. Ewa, by zyskać w oczach męża, poprosiła Boga o dziecko. Powiła córkę, która wyszła za mąż za syna Adama. W ten sposób narodziły się kolejne dzieci, czyli jezydzi.

Najważniejsze źródła wiary to dwie święte księgi: „Al-Ğilwa”, czyli Księga Objawienia i „Mişef Reş”, co znaczy Czarna Księga. Niestety, wszelkie manuskrypty, do których dotarli badacze na przestrzeni wieków, różniły się od siebie. Nie sposób ustalić jednoznacznie wszystkich zasad i reguł jezydyzmu.

Jezydzi modlą się trzy razy dziennie z twarzą zwróconą ku słońcu³. Po zakończeniu modlitwy wierny całuje ziemię⁴, ponieważ żywioły: woda, ziemia, ogień i powietrze są święte. Do obowiązków na przykład należy codzienne ucałowanie ręki brata, szejka lub „pira”. Trzeba także aktywnie uczestniczyć w życiu społeczności i odbywać pielgrzymki. Obowiązkiem jest pielgrzymka do doliny Lalisz, gdzie znajduje się sanktuarium szejka ‘Adiego, święte źródła Zamzam i Kaniya Spi oraz góra Arafat. Woda źródłana oraz zmieszana woda z ziemią z doliny tworzą wysuszone błotne kulki „barat” i są wykorzystywane w trakcie chrztów, ślubów, pogrzebów oraz innych obrzędów religijnych. Nie wolno natomiast nosić niebieskich ubrań i posługiwać się słowami, które są zakazane, czyli takimi, które zaczynają się na literę „sz”⁵. Życie wyznawcy poza miejscem pochodzenia skazuje go na banicję w sensie dosłownym i duchowym⁶. Jezydzi przykładają dużą wagę do przestrzegania czystości, czyli stosowania zasad dotyczących kastowości, żywienia oraz kontaktów z innowiercami. Na przykład nie spożywają wieprzowiny, ryb, fasoli, kalafiora, dyni, kapusty i sałaty⁷. Nie przewidują możliwości dzielenia się naczyniami lub korzystania z toalet muzułmanów. Kobiety nie powinny ścinać włosów, a mężczyźni wąsów. Dniem świętym jest środa. W tym dniu nie wolno pracować, kąpać się i mieć kontaktów seksualnych.

Jezydzi mają bardzo wiele świąt i festiwali. Nowy Rok wypada wiosną, później niż New Ruz, który jest obchodzony przez Kurdów 21 marca. Festiwal jest świętem radosnym. Wszędzie słychać muzykę, której towarzyszą tańce oraz bogato zastawione i udekorowane jajkami stoły. Kolejnym ważnym świętem

³ Według profesora L. Dzięgiela modlitwa jezydów odbywa się dwa razy dziennie, zob.: L. Dzięgiel, *Węzeł kurdyjski*, Kraków 1992, s. 144. Istnieje również opinia, że jezydzi nie muszą się modlić, ponieważ wiara w Króla Pawia wystarczy.

⁴ *The Yezidis and Yezidism*, <<http://www.nadir.org/nadir/initiativ/kurdi-almanikassel/kultur/yeziden/yezidism.htm>> (10 VII 2008).

⁵ Ten zakaz ma na celu wyeliminowanie słów, które pod względem brzmienia przypominają słowo „szatan”.

⁶ I. Joseph, *Devil Worship*, Boston 1919, s. 56-60.

⁷ *Ibidem*, s. 34.

jest Tâwus gerrân, czyli okrażenie pawia. Podczas tego dnia „qawwals” oraz inni duchowni odwiedzają wioski jezydów. Na czele pochodu jest niesiony „sandzak”, czyli święta figura przedstawiająca Meleka Tausa pod postacią pawia. W tym czasie również dokonywane są różne obrzędy, takie jak śluby, chrzty czy obrzezania. Pobierane są podatki od wierzących, duchowni wygłaszają kazania oraz rozprowadzana jest święta woda. Największym świętem jest siedmiodniowy festiwal mający miejsce w Lalisz. Nazywa się Je‘nâ Jamâ‘iya, co oznacza Święto Zgromadzenia⁸. Pod względem liczebności pielgrzymów i znaczenia tego wydarzenia należy uznać, że jest to najważniejszy czas dla jezydów. Dzięki takim spotkaniom odnawiają się więzi społeczne, wzmacnia tożsamość religijna i kulturowa. Celem zgromadzenia jest przeświadczenie o ponownym spotkaniu się wszystkich aniołów w świętym miejscu. Tradycyjnie poświęca się byka w świątyni szejka Šams’a. Podczas świętowania jezydzi kąpią się w rzece, czyszczą figurki przedstawiające Meleka Tausa i zapalają świece w świątyni szejka ‘Adî’ego oraz innych świętych⁹.

Religia oraz porządek społeczny opierają się na tradycji przekazu ustnego. To właśnie dzięki temu przetrwała historia, kultura i tożsamość jezydów. Jednak najważniejsze prawdy wiary nadal stanowią tajemnice przeznaczone wyłącznie dla najwyższej hierarchii duchownych i wyznawców. Ustny przekaz spowodował, że prawdy i zasady były i są nadal pojmowane dzięki metaforom i symbolice. Niestety w wyniku braku możliwości komunikowania się różnych grup jezydzkich z centrum społeczności w Iraku, wiele z nich wykształciło własne interpretacje i sposoby kultywowania religii. Taka sytuacja miała miejsce na przykład w Armenii i Gruzji. Te dwie społeczności, będąc pod wpływem radzieckim, były w dużym stopniu odizolowane.

Jezydyzm jest bardzo bogatą religią pełną symboli, które można podzielić na grupy. Pierwsza to ciała niebieskie, czyli: słońce, księżyc oraz poranna gwiazda. Do świętych przedmiotów należy symbol Białej Perły. Kolejna grupa to zwierzęta i do nich zalicza się między innymi: byk, ryba, paw i kogut. Liczby również odgrywają istotną rolę w życiu codziennym, a te, na które należy zwracać szczególną uwagę, to na przykład 3, 7, 40, 72. Ostatnia grupa to kolory,

⁸ C. Allison, *Yazidis. The Circle of Ancient Iranian Studies*, <<http://www.cais-soas.com/CAIS/Religions/iranian/yazidis.htm#Festivals>> (12 VII 2008).

⁹ E. Spat, *The Yezidis*, London 2005, s. 64-67.

które przynoszą szczęście lub są zakazane. Przykładem jest biały, czerwony, żółty i niebieski¹⁰. Symbolem jezydów jest paw.

Sakramenty oraz obrzędy religijne

Do najważniejszych reguł jezydyzmu należy zakaz małżeństw mieszanych, czyli poślubienie kogoś innej wiary. Współcześnie jedzydzi są w większości monogamistami, choć zdarzają się związki poligamiczne, ale dotyczą one głównie zamożnych szejków. Najczęściej spotyka się sytuację, kiedy mężczyzna ma dwie żony. Maksimum, jakie zostało wyznaczone, to posiadanie sześciu żon. Jednak ten przywilej jest zarezerwowany jedynie dla księcia jezydów. Zakazane jest wchodzenie w związki małżeńskie, kiedy pokrewieństwo jest zbyt bliskie. Nie wolno się ożenić z wdową po bracie, ponieważ ma ona status „siostry”¹¹. Z założenia małżeństwo winno trwać całe życie, jednak w rzeczywistości zdarzają się przypadki przeprowadzania rozwodów. Jeżeli mężczyzna pragnie rozwieść się z żoną, to ona po prostu odchodzi z domu. Pozwy rozwodowe mogą również wnosić kobiety, jednak rzadko z tego prawa korzystają¹². Przygotowania do zamążpójścia są czasochłonne i kosztowne. Dziewczyna nie zgodzi się na związek, gdy oferowana za nią cena jest zbyt niska. Rodzice nierzadko stają się bogaci, gdyż dzieci są ich własnością, a po ślubie pieniądze bądź inne dobra przechodzą w ich ręce. Rodzina pana młodego często musi dać około trzydziestu owiec lub kóz albo ich równowartość. Pan młody jest zobowiązany ofiarować narzeczonej i jej krewnym prezenty. Jeżeli młodzi się kochają, ale nie mogą się pobrać, ponieważ chłopak jest za biedny, wtedy porywa dziewczynę. Wcześniej zostaje wszystko zaaranżowane tak, by przez kilka tygodni mogli bezpiecznie ukrywać się przed pościgiem. Naturalną kolejną rzeczą jest poszukiwanie uciekinierów przez ojca dziewczyny i jej krewnych. Jeżeli zostaną schwytani, może dojść do rękoczynów, ale jeżeli uciekną bezpiecznie i powrócą po kilku tygodniach, zostaje im to wybaczone. Zgodnie z kurdyjską tradycją wszystko zostaje wybaczone dzięki męstwu i odwadze¹³.

¹⁰ K. Omarkhali, *Symbolism of birds in Yezidism*, <http://www.institutkurde.org/en/conferences/kurdish_studies_irbil_2006/> (12 IV 2008).

¹¹ L. Dzięgiel, *op. cit.*, s. 225-226.

¹² *Ibidem*, s. 239.

¹³ I. Joseph, *op. cit.*, s. 132-133.

W hierarchii społecznej kobiety stoją niżej niż mężczyźni. Żony muszą słuchać mężów. Pracują one jak mężczyźni, orzą ziemię, dbają o bydło, walczą z wrogiem. Charakteryzują się wielką odwagą. Mogą same wybierać narzeczonych i uciekać wraz z nimi. Nie ma żadnych przeszkód, by swobodnie rozmawiały z mężczyznami, co jest niedopuszczalne w środowisku muzułmańskim. Kobiety nie zakrywają twarzy.

Kolejną ceremonią zasługującą na uwagę jest obrzęd pogrzebowy. W zależności kim jest zmarły, przebieg i przygotowania wyglądają nieco inaczej, jednakże rytuał pogrzebu jest dość prosty. Ciało zmarłego jest obmywane wodą i ubierane w codzienne odzienie. Wszelkie otwory lub rozdarcia są łątane kawałkiem bawełny. Do ust, na twarz i czoło, pod ramiona i oczy oraz na brzuch wkłada się odrobinę świętej „baratu”. Następnie zmarły zostaje na desce przeniesiony na cmentarz¹⁴. Jest chowany z twarzą zwróconą w kierunku gwiazdy północnej. Na zakończenie ceremonii każdy rzuca odrobinę popiołu, mówiąc przy tym „och człowieku, masz wartość popiołu i dzisiaj powracasz do popiołu”¹⁵. Po powrocie do domu rodzina zmarłego zabija woła oraz owce i mięso dzieli wśród ubogich. Biedna rodzina powinna zabić około czterech owiec, bogaty poświęca nawet sto zwierząt.

Według jezydów dusza albo reinkarnuje do innego ciała i będzie ten proces się powtarzał, dopóki nie osiągnie oczyszczenia lub trafi wprost do raj, gdzie pozostanie na wieczność. Istnieje również wierzenie, które mówi, że jeżeli dusza jezyda na ziemi stanie się nieczysta, poddana wpływom zła, wtedy może reinkarnować do ciała osoby związanej z inną religią, na przykład z islamem.

Obrzezanie chłopców, eucharystia oraz chrzest są również elementami religii jezydzkiej. Chrzest jest nawet powtarzany w trakcie życia. Istnieje także rytuał inicjacji dziecka jako członka społeczności, który polega na obcięciu pierwszego loka u chłopców. Odbywa się on w dzieciństwie i według tradycji powinien nastąpić w czterdziestym dniu po narodzinach¹⁶. Jest to zwyczaj obchodzony głównie wśród jezydów tureckich, syryjskich oraz ormiańskich¹⁷.

¹⁴ A.H. Layard, *Discoveries in the ruins of Nineveh and Babylon*, London 1853, s. 94.

¹⁵ I. Joseph, *op. cit.*, s. 127.

¹⁶ E.S. Drower, *Peacock Angel: Being Some Account of Votaries of a Secret Cult and Their Sanctuaries*, London 1941, s. 33.

¹⁷ P.G. Kreyenbroek, *Initiation*, <http://www.iranica.com/newsite/articles/ot_grp8/ot_init_yazid_20050811.html> (26 VIII 2008).

Ceremonie odbywają się z dala od innowierców. Nie ma dostępnych zapisów i wyjaśnień dotyczących tekstów religijnych oraz rytuałów. Wieki temu nie dokumentowano życia i wiary jezydów. Współcześnie najstarsze informacje pochodzą z arabskich kronik, gdzie informacje były szczątkowe, bądź z pamietników antropologów lub innych pasjonatów. Inną przyczyną trudności w dotarciu do informacji był brak tolerancji religijnej. Ekspansja islamu i jego umacnianie nie pozwalały na swobodne kultywowanie jezydyzmu.

System kastowy wśród jezydów

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech społeczności jezydów jest system kastowy. Wyznawca ma się koncentrować na tym, gdzie i kim jest, a nie na tym, kim może się stać, gdyż jego miejsce w świecie zostało jasno określone w chwili narodzin. System kastowy stworzył szejk 'Adī ibn Musāfir. Cały proces formowania się grup społecznych odbywał się od XII do XIV wieku. Przez stulecia ten system funkcjonował bez większych problemów. Powodem może być brak dyskryminacji między kastami. Wadą jest niemożność poślubienia kogoś z innej kasty lub zmiany statusu społecznego. Współcześnie są nawet plany syryjskich jezydów, by utworzyć oficjalnie, kolejną kastę, w skład której wchodziłoby jezydzi wywodzący się z małżeństw mieszanych, czyli na przykład jezydy z chrześcijanką. Przyczyn sprzeciwu jest wiele, na przykład: małżeństwo z muzułmaninem wiąże się z przejściem na islam lub z chrześcijaninem, a zatem automatycznie prowadzi to do zmniejszenia się liczby wyznawców. Ślub kobiety muzułmańskiej z jezydą jest również wbrew prawu wyznawców islamu. Współcześnie jednak występują związki mieszane. Jest to coraz częstsze zjawisko występujące w Syrii, ale nieakceptowane przez kręgi duchownych z Lalisz.

Istnieją trzy kasty społeczne. Pierwszą z nich jest kasta szejków. Najwyższy w hierarchii jest książę jezydów, inaczej nazywany Mir. Zgodnie z tradycją jest on ziemskim przedstawicielem Meleka Tausa. W związku z tym nie może on zostać odwołany niezależnie od jego charakteru lub czynów. Ma absolutny autorytet i posłuch wśród wyznawców. Książę i jego rodzina pełnią funkcję arbitra, protektora i przedstawiciela interesów społeczności jezydzkiej w kontaktach z władzami państwa. Ma on możliwość ekskomunikacji członka ze

społeczności. Obecnie Mirem jest szejek Tahsîn ‘Alî Beg i jest to funkcja dziedziczna¹⁸.

Kolejnym przedstawicielem kasty szejków jest Baba Szejek i pełni on funkcję przywódcy duchowego jezydów. Mimo iż sprawy doczesne są głównie w gestii Mira, Baba Szejek podlega księciu również w sprawach religijnych. Jest on obecny w trakcie najważniejszych wydarzeń, spotkań i ceremonii, zwłaszcza tych, które odbywają się w Lalisz. Raz w roku odbywa podróż i odwiedza wszystkie wioski jezydzkie, gdzie udziela błogosławieństwa i rozwiązuje spory.

Kasta szejków została założona przez szejka ‘Adîego i oryginalnie wywodzi się od rodzin pochodzących od sześciu wielkich aniołów. Nie dotyczy to Meleka Tausa, ponieważ reinkarnował on w postać szejka ‘Adîego. Istnieje legenda, że ci, którzy pomagali szejkowi, byli tak czyści i pełni światłości, że sami stworzyli synów i dopiero później pojęli oni żony. Według wierzeń, te rodziny wyróżniają się od innych jezydów odcieniem skóry, gdyż jest ona ciemniejsza, a twarze mają rysy bardziej semickie. Do niedawna, czyli kilkadziesiąt lat temu, tylko rodziny szejków mogły uczyć się pisania i czytania. Pozostali jezydzi nie mieli tej możliwości i analfabetyzm był powszechny.

Poza Baba Szejkiem istnieje wielu innych szejków, lecz mają oni niższy status. Każdy z nich ma swoich „parafian”, których odwiedza dwa razy w roku, by zebrać od nich ofiarę. Rodziny szejka lub pira posiadają zdolności lecznicze. Niektórzy potrafią wyleczyć ukąszenie węża, choroby psychiczne, gorączkę, bóle głowy lub artretyzm. Moc uzdrawiania może zostać przeniesiona na chorą osobę poprzez ślinę osoby, która ma zdolności lecznicze lub za sprawą ziemi z rodzinnej świątyni¹⁹.

Druga kasta to pirowie. Są potomkami Pira ‘Alego, który żył w czasach szejka ‘Adîego. Istnieje również przypuszczenie, że ich przodkami byli uczniowie szejka. „Pir” w języku kurdyjskim oznacza „stary” i wiąże się to z należnym mu szacunkiem. Jeżeli szejek jest nieobecny w trakcie ceremonii, jego funkcje przejmuje pir. Każda rodzina jezydzka musi wybrać na przewodnika duchowego jednego szejka i jednego pira oraz ofiarować im swoją posługę w życiu na ziemi i po śmierci. Pirowie noszą czerwone turbany i czarną odzież. Mają prawo do wykluczenia członka społeczności. Ostatnia kasta to

¹⁸ H. Tawa, *Les Yezidis* <<http://www.edph.auf.org/IMG/pdf/Tawa-Yezidis.pdf>> (22 III 2008).

¹⁹ E. Spat, *op. cit.*, s. 44.

muridowie, czyli ludność jezydzka, w skład, której nie wchodzi członkowie społeczności pełniący jakieś funkcje.

W obrębie kast istnieją dodatkowe grupy kapłanów. Do pierwszej z nich zaliczają się fakirowie. Jest to najwyższa klasa kapłanów i najczęściej wywodzą się z kasty szejków. Nazwa „faqir” oznacza biedny i jest odpowiednikiem nazwy „sufi”, czyli mistyk. Każda rodzina faqira jest pobłogosławiona ponadnaturalnymi zdolnościami. Potrafią również uzdrawiać i do tego celu stosują wodę ze świętego źródła, którą noszą zawsze przy sobie. Pomoc otrzymują od wyznawców w postaci jałmużny bądź dziesięciny.

Druga grupa to bardowie zwani „qawwals”. Ich zadaniem jest przekaz historii jezydów, świętych pieśni i hymnów religijnych. Jest to wiedza przekazywana ustnie z pokolenia na pokolenie. Są obecni w trakcie świąt i ceremonii. Nie tylko śpiewają podczas tych wydarzeń, ale również grają na różnych instrumentach. Jednak najważniejszym powodem ich obecności jest przekazanie wiedzy i wzmocnienie więzi religijnych. Zamieszkują wioski Başiqa i Behzani w północnej części Iraku. Jako jedyni jezydzi posługują się na co dzień językiem arabskim.

Ostatnia grupa to „kocek”, czyli słudzy świątyni w Lalisz i są oni obdarzeni wyjątkowymi zdolnościami, takimi jak przepowiadanie przyszłości, diagnozowanie chorób oraz umiejętność stwierdzenia, jakie przeznaczenie czeka duszę po śmierci. Kobiety również pełnią funkcję kapłanek świątyni, jednak nie jest to funkcja dziedziczna i obowiązuje je celibat. Zamieszkują głównie okolice gór Singār.

Przynależność kastowa wiąże się z bardzo dużym ograniczeniem. Każdy rodzi się, pracuje, bierze ślub i umiera w tej samej kascie. Żadne działanie nie jest w stanie zmienić tej sytuacji. Za złamanie zasady czeka ekskomunika lub śmierć.

Historia jezydów i ich prześladowań

Rozkwit jezydyzmu nastąpił w XII wieku i wówczas został zreformowany przez szejka ‘Adiego ibn Musāfira. Z pochodzenia był arabskim sufim, który przybył z Libanu z doliny Beka. Urodził się w 1075 roku i zmarł w 1162 roku w dolinie Lalisz, gdzie znajduje się najważniejsze miejsce kultu jezydów.

Przyczynił się do zmian w religii i obrządku. Wprowadził nowe zasady, ściśle określił dogmaty wiary. Uznaje się również, że wprowadził system kastowy.

W okresie wypraw krzyżowych jezydzi byli dominującą siłą w regionie. W XIII i XIV wieku podbili znaczne tereny, od Antiochii po Urmie i od Sivas do Kirkuku. Piastowali stanowiska emirów Dżaziry i Damaszku oraz byli mianowani przez Osmanów książętami Kurdów. W tamtym okresie byli uznawani za groźnych przeciwników i wiele klanów kurdyjskich dążyło do unii, a nawet przyjęcia tożsamości jezydziej. Upadek nastąpił na początku XVI wieku. Przyczyną była postępująca słabość militarna oraz liczne konwersje na islam.

Z czasem jezydzi doznali licznych prześladowań wynikających z ich odmiennej religii. W XVII i XVIII wieku Osmańczycy dokonali wielu masakr tej ludności. Powtarzało się to również w drugiej połowie XIX wieku. Ci, którzy nie uciekli, przyjmowali islam w obawie o własne życie. Wymuszano konwersję w zamian za utrzymanie majątku i tylko żyjący w górach i niedostępnych miejscach mogli spokojnie praktykować swoją wiarę²⁰. Rząd osmański i szkoły wojskowe rekrutowały jezdów w swe szeregi, gdzie później stawali się muzułmanami. W petycji z roku 1872 jezydzi wzywali władze do zwolnienia ich z obowiązku służby wojskowej²¹. Z powodu prześladowań w XIX wieku i na początku XX wieku jezydzi uciekali na tereny dzisiejszej Armenii i Gruzji. W drugiej połowie XX wieku większość jezdów tureckich przesiedliła się do Niemiec. W latach 90. emigrowali też jezydzi iraccy.

Od czasu ustanowienia mandatu brytyjskiego na terytorium Iraku, na początku lat 20. XX wieku oraz powstania niepodległego państwa irackiego w 1932 roku, jezydzi mieli prawie 50 lat wolności religijnej i względnej tolerancji. W latach 70., kiedy partia Ba'at zdobyła władzę, represje rozpoczęły się ponownie. Głównie polegały na próbie asymilacji i przymusowej konwersji, mającej na celu zatarcie ich tożsamości. Według spisu ludności z 1977 roku większość jezdów uznano za Arabów. Ogromna liczba wiosek została skolektywizowana w kilka większych wsi, w tak zwane „m'uğammy”, gdzie na początku lat 80. kilka tysięcy jezdów zostało przesiedlonych z okolicy góry Singār. Byli tam całkowicie zależni od dostaw żywności oraz pomocy rządu

²⁰ *The followers of the Yezidi religion*, <<http://www.kurdistanica.com/english/religion/yazdani/yezidi/yezidi.html>> (13 II 2008).

²¹ C. Allison, *op. cit.*

w zakresie medycznym²². Ich ziemia została rozdana ludności arabskiej. W latach 1987-1988 w trakcie kampanii Anfāl byli wcielani do wojska, by walczyć przeciw Kurdom²³. Pozbawiono ich dowodów osobistych i utrudniano przemieszczanie się oraz podejmowanie pracy²⁴. Powstanie strefy zakazu lotów w 1991 roku, regionu chronionego przez wojska zachodnie, a później autonomicznego okręgu kurdyjskiego pozwoliło części jezydów na bezpieczny powrót do praktyk religijnych i życia codziennego. Niestety, region gór Singār, gdzie mieszka blisko 90% ludności jezydzkiej, znalazł się poza granicami autonomii i stale był celem polityki asymilacji mniejszości niemuzułmańskich.

Współczesna sytuacja jezydów w Iraku

W regionie zamieszkałym przez jezydów bardzo powoli następuje stabilizacja i odbudowa, dlatego znaczna część ludności była i jest nadal rozczarowana i zaniepokojona obecną sytuacją. Wioski jezydów jako ostatnie otrzymywały pomoc w budowach szkół, dróg, w doprowadzeniu elektryczności oraz w zakresie bezpieczeństwa. Z tego powodu ich entuzjazm i nadzieja na sprawiedliwe i równe traktowanie z muzułmanami zostały mocno zachwiane²⁵.

Kolejnym problemem, z jakim zmierza się społeczność jezydzka, to kwestia edukacji. Dawniej, kiedy jezydzi mieszkali w enklawach i żyli wyłącznie według własnych reguł, dzieci nie uczęszczały do szkół publicznych. Powodem była bieda oraz brak możliwości finansowych i komunikacyjnych. Również rodzice niechętnie wyrażali na to zgodę, bojąc się, że pod wpływem innych dzieci ich własne mogą odrzucić swoje korzenie i religię²⁶. Tylko rodziny szejków mogły sobie pozwolić na posłanie dzieci do szkół publicznych lub misyj-

²² G. Black, *Genocide in Iraq: The Anfāl Campaign against the Kurds*, Human Rights Watch 1993, s. 112-117.

²³ K. Piper, *The lost Faith*, <<http://www.egypttoday.com/article.aspx?ArticleID=6160>> (15 II 2008).

²⁴ C. Allison, *The Yezidi oral tradition in Iraqi Kurdistan*, [brak miejsca wydania] 2001, s. 29.

²⁵ S. Maisel, *Social Change Amidst Terror and Discrimination: Yezidis in the New Iraq*, <<http://www.mideasti.org/policy-brief/social-change-amidst-terror-and-discrimination-yezidis-new-iraq>> (15 I 2009).

²⁶ E.S. Drower, *op. cit.*, s. 3.

nych. W późniejszych latach XX wieku dzieci w regionie Baŝiqā, głównie chłopcy uczęszczali do szkół podstawowych i średnich. W miarę upływu lat sytuacja uległa zmianie i teraz jezydzi korzystają z możliwości kształcenia potomstwa.

Przez wiele lat musieli wyrzekać się swojego pochodzenia, zarówno jezydzkiego lub jak uznaje część, kurdyjskiego, ponieważ rząd iracki uważał ich za Arabów. Pomimo że konstytucja gwarantowała teoretycznie wolność wyznania, nie można było stworzyć klas jezydzkich. Jedyną szansę na naukę języka kurdyjskiego mieli jezydzi zamieszkujący prowincje autonomii kurdyjskiej, ponieważ obowiązywało tam prawo z roku 1974, które gwarantowało nauczanie w tym języku. W prowincjach, gdzie kontrolę sprawowały władze irackie, jak Kirkuk, Singār, wszystkie mniejszości miały zakaz nauczania w swych językach.

Od czasu ustanowienia autonomii kurdyjskiej w 1992 roku jezydzi zaczęli otwierać centra kulturalne oraz wydawać pisma religijne. Partie kurdyjskie gwarantowały ograniczone poparcie dla szkolnictwa jezydów. Stworzono kilka klas, ale tylko tam, gdzie była duża populacja jezydów, jak Derebin, Ba'adhre, Haniq oraz Šarya. Kurdyjski rząd zapłacił za niezbędne materiały dla nauczycieli oraz podręczniki dla uczniów.

Po inwazji z roku 2003 jezydzi wierzyli i pokładali nadzieję na utworzenie nowego i lepszego Iraku. Widzieli swoje miejsce pośród innych mniejszości i byli przekonani, że zapisy nowej konstytucji dadzą im nadzieję na bezpieczne i spokojne życie. Miał to zapewnić artykuł 2, ustęp 2 konstytucji z roku 2005, który przewiduje zagwarantowanie pełnych praw religijnych, wolności wyznania i praktyk wszystkim grupom, jak chrześcijanie lub jezydzi²⁷. Jednakże z zeznań i raportów jezydów oraz różnych organizacji pozarządowych wynika, że ta mniejszość nadal cierpi wskutek represji i asymilacji, które mają miejsce tym razem ze strony kurdyjskiej. Przykładem jest przymusowe rejestrowanie jezydów jako ludność kurdyjską, kontrolowanie regionów jezydzkich w okolicach Mosulu przez wojsko kurdyjskie oraz wysyłanie gróźb przywódcom i zabójstwa członków tej małej społeczności. Według organizacji *Christian Peacemaker Teams in Iraq*, dwie rywalizujące ze sobą partie kurdyjskie, czyli

²⁷*Ad-dustur al-'rāqī 2005*, pełny tekst konstytucji z roku 2005 jest dostępny na stronie internetowej Niqash, zob.: <www.niqash.org/intern/getBin.php?id=307> (11 I 2009).

Demokratyczna Partia Kurdystanu i Patriotyczna Unia Kurdystanu dążą do ograniczenia projektów rozwojowych w regionach zamieszkałych przez jezydów. Rząd nie buduje szkół w miejscach, gdzie jest ich duża populacja. W wiosce Al Ġazira, gdzie mieszka ponad dwadzieścia tysięcy ludzi, są tylko dwie szkoły podstawowe oraz sześciu nauczycieli na tysiąc uczniów. Ci ostatni muszą chodzić do szkoły na trzy zmiany. Nie ma ani jednej szkoły ponadpodstawowej²⁸. Ten raport ukazuje, w jaki sposób jezydzi są traktowani nie tylko przez rząd federalny, ale również regionalny. Pomimo wspólnych korzeni i miejsca zamieszkania politycy kurdyjscy chcą doprowadzić do pełnej asymilacji jezydów bądź przekonania tej mniejszości do swoich racji i wykorzystania ich do realizacji własnych celów.

Współcześnie na terenach nienależących do prowincji autonomii kurdyjskiej nadal językiem wykładowym jest arabski. Kurdyjskie partie usilnie pracują nad wprowadzeniem jeszcze języka kurdyjskiego na tych terenach, ponieważ może to pomóc w zwiększeniu szans na przyłączenie kolejnej prowincji zamieszkałej przez jezydów do autonomii.

Warunki życia, pracy oraz sytuacja socjalna jezydów nadal jest bardzo trudna. Ogromny deficyt wykształcenia i wysoki poziom bezrobocia wpływają na stale pogarszającą się sytuację społeczną w całym Iraku. Różne organizacje usilnie starają się polepszyć i rozwinąć gospodarkę oraz szkolnictwo. Demokratyczna Partia Kurdystanu w prowincjach autonomicznych zatrudniła blisko tysiąc dwustu nauczycieli, wynajęła szkoły. Zatrószono się również o najbardziej potrzebujących, ofiarowując im zapomogi finansowe. Bieda wśród jezydów doprowadziła nawet do wytworzenia się zwyczaju, że w zamian za odnawianie szkół cała społeczność przyrzeka głosować na partię lub koalicję kurdyjską w najbliższych wyborach²⁹.

Jezydzi często są pomijani lub zastraszeni. Najlepiej obrazują tę sytuację wydarzenia, jakie miały miejsce w trakcie wyborów parlamentarnych w 2005 roku. Doszło wtedy do wielu naruszeń. Nie wszędzie dostarczono urny do głosowania, poszczególne komisje wyborcze nie zostały otwarte lub były czynne

²⁸ Zob. Raport Christian Peacemaker Teams, *Iraq's Yezidis -A Religious and Ethnic Minority Group Faces Repression and Assimilation*, <<http://www.aina.org/reports/yezidisept.pdf>> (18 I 2009).

²⁹ S. Maisel, *op. cit.*

tylko od godziny jedenastej do czternastej³⁰. W niektórych komisjach wyborczych urny były już pełne na samym początku. Takie postępowanie odebrało im prawo podejmowania jakichkolwiek decyzji i uczestnictwa w tworzeniu nowego rządu i władzy państwowej.

Te wydarzenia były między innymi przyczyną powstania dwóch odmiennych frakcji jezydzkich. Pierwsza z nich identyfikowała się z Kurdami, którzy funkcjonowali w miarę bezpiecznych warunkach i organizowali się politycznie. Druga grupa optowała za kulturalną i etniczną segregacją. Istotne było dla nich utrzymanie jedności i zachowanie tożsamości religijnej. Brak porozumienia i opieki „peszmergów” nad wioskami w regionie Singār spowodowało, że jezydzi poza autonomią stali się bardzo łatwym celem dla terrorystów.

Równocześnie władze kurdyjskie, pomimo nalegań, by mniejszości uczestniczyły w życiu społecznym i rozpoczęły pracę w takich służbach jak wojsko lub policja, to jednak w bardzo ograniczonym stopniu dawały im taką możliwość. Nie zachodziły też duże zmiany w administracji i resorcie bezpieczeństwa. Jezydzi, ludzie Szabak czy Turkmeni byli ignorowani przez rząd kurdyjski oraz rząd federalny przy obsadzie stanowisk publicznych. Najbardziej było i jest to widoczne w regionie Singāru, gdzie jezydzi stanowią około 85% populacji. W tej części Kurdystanu, która podlega władzy federalnej, programy pomocy publicznej praktycznie nie istnieją. Kwestia zasobów pitnej wody oraz szpitali, opieki zdrowotnej, szkół publicznych, zatrudnienia czy dostępu do żywności stanowi ogromny problem, ponieważ nic w tym regionie nie funkcjonuje bądź nie istnieje.

Największym zagrożeniem jest natomiast brak bezpieczeństwa, czego przykładem jest zamach z 14 sierpnia 2007 roku, który miał miejsce w wioskach Al Qahtāniya i Al Ğazira w regionie Singāru. Zginęło wówczas blisko czterystu jezydów i około trzystu zostało rannych. 15 lutego 2007 roku podczas obchodów świąt jezydów policja kurdyjska i sami Kurdowie zaatakowali jezydów w ‘Ayn Sīfīni, wiosce w regionie Šaikhānu. Spalono dwa centra kulturalne, świątynię oraz zrabowano sklepy. Po obaleniu reżimu ustawicznie mają miejsce akty przemocy, których ofiarami padają nie tylko jezydzi, ale również inne mniejszości zamieszkujące cały Irak. Istnieje zagrożenie, że jeżeli jezydzi nie „przejdą” na stronę kurdyjską i nie przyjmą ich poglądów oraz tożsamości, to

³⁰ Zob. *Iraq's Yezidis*, <<http://www.assyriatimes.com/engine/modules/news/article.php?storyid=3094>> (18 III 2008).

będą do tego zmuszani³¹. Rządowi kurdyjskiemu zależy na nich wyłącznie jako na populacji zwiększającej grono ludzi zamieszkującej teren Kurdystanu irackiego, co może pozytywnie wpłynąć na wyniki wyborów lub referendum w sprawie Kirkuku. Wiele organizacji jezydzkich bacznie obserwuje wydarzenia w Iraku i apeluje do różnych instytucji, by wstawiły się za mniejszościami, nie pozwoliły na dalsze łamanie praw człowieka oraz osądziły tych, którzy dokonali zbrodni przeciw jezydom. Zależy im też na rozwiązaniu wielu innych problemów, między innymi na tym, by w następnych wyborach parlamentarnych jezydzi byli reprezentowani przez swoich przedstawicieli i żeby były to prawdziwie demokratyczne wybory.

Jezydzi nie tylko wysyłają listy i apele do przedstawicieli państw zachodnich lub organizacji pozarządowych, lecz również do prezydenta i rządu kurdyjskiego. Dotyczą one głównie bezpieczeństwa i swobody poruszania się w regionie Singāru, gdzie przez cały czas dochodzi do aktów przemocy. Osobnym problemem dla jezydów jest kwestia własności ziemi, która została im odebrana w czasie panowania Saddama Husajna. Ogromne jej połacie zostały rozdzielone między Arabów. Pomimo że arabscy mieszkańcy uciekli w głąb kraju, opuszczając domy i gospodarstwa, w świetle prawa nadal są ich właścicielami. Nie ma znaczenia fakt, że zostały one odebrane siłą i wbrew woli pierwotnych właścicieli. Obecne dokumenty wskazują na to, że jezydzi nie mają do nich prawa. Po roku 1992 sprawa ta została w miarę uregulowana tylko w prowincjach autonomii kurdyjskiej, gdzie tuż po odzyskaniu względnej niepodległości rząd regionalny zwrócił ziemię prawowitym właścicielom i przy pomocy organizacji pozarządowych odbudował wioski, które zostały uznane za skarbnicę kultury kurdyjskiej.

Wybory legislacyjne, które odbyły się 31 stycznia 2009 roku, w czternastu z osiemnastu prowincji, ukazały taktyczny wpływ jezydów na politykę regionalną. Przedstawiciele partii Ruch Jezydów i Reform liczyli na kilka miejsc w radzie lokalnej. Niestety, przyznano tylko jeden mandat. Stracili więc możliwość wprowadzenia reform lub jakichkolwiek zmian administracji w Mosulu³². Sytuacja, jaka wytworzyła się w wyniku ostatnich wyborów, uświadomiła nie

³¹ Zob. *Human Rights Report: 1 July – 31 December 2007*, s. 16-17, <<http://www.unhcr.org/refworld/docid/47de4f3d2.html>> (17 I 2009).

³² *Al-īzidiun ya milun al-fawza bimaqā d fi ma li*, <<http://www.lalishduhok.org/modules.php?name=News&file=article&sid=6992>> (17 II 2009).

tylko jezydom, że sama dobra wola nie wystarczy, by osiągnąć cel. Winą za porażkę został obarczony nie tylko rząd kurdyjski, który z pomocą wojska i policji zastraszał ludność oraz faworyzował kurdyjskich kandydatów, ale również sami jezydzi. Brak wspólnego, jednego stanowiska oraz nierealne, wręcz zbyt optymistyczne nadzieje na możliwości osiągnięcia celów politycznych stały się powodem klęski³³. Jezydzi muszą się zjednoczyć i przebyć długą drogę zanim uświadomią sobie, że walka toczy się o bardzo istotną kwestię, a mianowicie władzę oraz wpływ na budowanie nowej rzeczywistości społeczno-politycznej.

Zmiany w życiu i świadomości jezydów

Jednym z ważniejszych elementów kształtujących zmiany w strukturze społecznej i świadomości jezydów była edukacja oraz pierwsze próby wprowadzenia spisanych tekstów świętych, w tym mitów, legend, świętych hymnów odwiecznie śpiewanych przez qawwalsów. Tylko nieliczni byli i są dopuszczani do zaszczytu, jakim jest posiadanie wiedzy na temat dogmatów wiary i historii jezydów.

Od lat 70. XX wieku zaczęła rosnąć liczba jezydów wśród uczniów w szkołach oraz urzędników w administracji państwowej³⁴. Obowiązkowa edukacja przyczynia się do obniżenia analfabetyzmu. Skutkiem tego jest większe zainteresowanie różnymi publikacjami dotyczącymi historii, religii czy polityki. Pierwsze publikacje tekstów religijnych zostały uznane za autentyczne i wszelkie nowe lub inne mity, zasady czy przypowieści poruszające temat jezydów, które pojawiły się później, bądź wywodziły się od jezydów z innych części świata, nie znalazły uznania. Najczęściej traktuje się je jako sprzeczne lub zaledwie bliskie prawdy. Istnieje wiele wątpliwości, wiele teorii, chociażby dotyczącej jedzenia sałaty³⁵, czy wypowiedania imienia szatana, ponieważ dawniej była to religia śpiewu, ustnych relacji, często ubarwionych.

³³ I. Zawzānī, *Al-izidiunwa mawqifuhum al-qawmy al-mašrif ayām al-mi□n*, <<http://www.lalishduhok.org/modules.php?name=News&file=article&sid=7033>> (15 II 2009).

³⁴ L. Dziegiel, *op. cit.*, s. 373.

³⁵ N. MacFarguhar, *In lettuce we do not trust*, <<http://www.freerepublic.com/focus/news/816565/posts?page=3>> (25 VII 2008).

W obliczu nowej rzeczywistości irackiej część jezydów zaczyna powoli podejmować współpracę z innymi społecznościami. Niestety wiąże się to z tym, że część zasad musi ulec modyfikacji lub zostać zastąpiona innymi. Coraz większa liczba jezydów przenosi się z ojczystych stron do miast, gdzie nie mają możliwości spełniać wszystkich niezbędnych obowiązków. Poza tym, aby osiągnąć jakieś cele społeczne lub polityczne, muszą aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym wraz z innymi grupami. Kontakt ze światem zewnętrznym, szkolnictwem i technologią dają szansę jezydom na wytłumaczenie i znalezienie potwierdzenia swoich mitów i legend. Przykładem jest przypowieść dotycząca stworzenia świata. Według jezydów powstał on z boskiej perły. Współcześnie może ona znaleźć swój odpowiednik w atomie. Młodzież jezydzka w Europie burzy się przeciwko staremu porządkowi i odrzuca wiele z religii i zwyczajów, a zwłaszcza sprzeciwia się różnym zakazom, jak na przykład małżeństwa w obrębie kast³⁶. Próbując uniknąć konfliktów na tle religijnym, duchowni starają się znaleźć wspólne elementy różnych religii, ponieważ łatwiej będzie im się dostosować do życia zarówno politycznego, jak i codziennego.

Jednakże wszelkie wpływy muzułmańskie, jakie przedostawały się do religii lub kultury jezydzkiej, obecnie są starannie zacierane. Islam kojarzy się z prześladowaniami oraz nietolerancją. Poza tym muzułmanie przez bardzo długi czas, a nawet niektórzy do dzisiaj, uznają jezydów za najgorszych heretyków. Prowadzi to do absurdalnych sytuacji, że na przykład legendy o słynnych bohaterach jezydzkich nie są już przez wszystkich akceptowane, z uwagi na to, iż noszą oni muzułmańskie imiona³⁷.

Najbardziej ekstremalną opinią jest nieuznanie szejka 'Adiego za proroka, a wręcz oskarżenie go o zmianę religii poprzez wprowadzenie elementów arabskich i muzułmańskich. Przed przybyciem szejka istniała pierwsza, właściwa era religii jezydzkiej, a po jego pojawieniu druga, już „skażona”. Niektórzy jezydzi, najczęściej najmlodszy zarzucają mu, że wiele z zakazów

³⁶ C. Allison, *The Evolution of Yezidi Religion From Spoken Word to Written Scripture*, <http://www.isim.nl/files/news1_1.pdf> (28 VII 2008).

³⁷ E. Spat, *Yezidi Prophet, Trimorphic Christ or Hellenic Aion. Traditional Motifs in the Yezidi Mishabet of Ibrahim*, <http://www.institut-kurde.org/en/conferences/kurdish_studies_irbil_2006/Ezter+SPAT.html> (30 VII 2008).

i tabu wywodzi się od innych społeczeństw, że jezydzi nigdy wcześniej nie mieli tak wiele ograniczeń, jak na przykład system kast³⁸.

W dużym stopniu, zmiany społeczne, kulturowe, ale również te prowadzące do oderwania się od zasad religijnych wynikają z czynników, jakimi są media i ich wpływ na świadomość jezydów. Telewizja satelitarna, radio i Internet sprawiły, że wiele kontrowersyjnych kwestii wyszło na światło dzienne. Telewizja pełni nie tylko funkcję informacyjną, ale również wychowawczą. Zatracane są wartości religijne na rzecz zachodniego stylu życia. Przeszłość zaczyna tracić na znaczeniu. Powrót do tradycji jest najczęściej widoczny wyłącznie w trakcie corocznych obchodów religijnych lub różnych obrzędów.

Jednak najważniejszym czynnikiem kształtującym zmiany wśród jezydów była polityka rządu Saddama Husajna, ponieważ zależało mu na asymilacji wszystkich mniejszości etnicznych i religijnych. Stosowano różne metody, jak represje i prześladowania, aresztowania, zabójstwa czy zastraszanie, powszechne były przesiedlenia i kolektywizacje wsi. Przyczyniało to się do przemieszczenia ludności oraz oderwania ich od miejsc kultu. Społeczność przez wieki odseparowana od innych grup nagle rozpoczęła życie w innej rzeczywistości. Część jezydów odnalazła się w nowych realiach i zaaklimatyzowała w większych i mniejszych miastach Kurdystanu oraz całego Iraku. Pozostali powrócili do swoich rodzinnych stron. Jednak nie wszystkim się to udało, ponieważ niektóre wsie zostały całkowicie zniszczone lub zatopione. Ta polityka wyniszczenia sprawiła, że niektórzy w imię bezpieczeństwa zrezygnowali z kultywowania swojej religii, inni stali się jej obrońcami. Podział społeczeństwa jezydów jest pierwszym krokiem do powolnego wymarcia tej kultury.

Diaspora

Obecnie ocenia się, że na terenie Iraku mieszka około 500 tys. jezydów. Mniej liczne grupy żyją w Armenii i stanowią tam największą mniejszość etniczną

³⁸ P. Kreyenbroek, *The Traditions of the Yezidis and Ahl-e Haqq as Evidence for Kurdish Cultural History*, <http://www.institutkurde.or-g/en/conferences/kurdish_studies_irbil_2006/Philip+KREYENBROEK.html> (25 VIII 2008).

i religijną. Diaspora w południowym Zakaukaziu jest drugą co do wielkości grupą jezydów na świecie. Spisy ludności z pierwszych lat tego wieku wykazują, że w tym regionie jest ich około 60 tys. Około 40 tys. mieszka w Armenii³⁹, a nieco poniżej 20 tys. w Gruzji. Jest to wyjątkowa sytuacja, gdyż po raz pierwszy mniejszość jezydzka stanowi większość w porównaniu z liczbą przedstawicieli społeczności kurdyjskich. W tych dwóch państwach liczba Kurdów nie przekracza łącznie kilku tysięcy. W Azerbejdżanie sytuacja wygląda inaczej, ponieważ tam nie ma żadnych wiarygodnych statystyk, które rozróżniają Kurdów i jezydów. Ci ostatni mają nadaną tożsamość kurdyjską⁴⁰. Najbardziej aktywna grupa zamieszkuje Niemcy. W ciągu ostatnich trzydziestu lat wielu jezydów opuściło głównie Turcję, Syrię i Irak. Szukali azylu, uciekając przed prześladowaniami, z powodu napięć politycznych, biedy, sytuacji społecznej i wszelkiego rodzaju nietolerancji religijnej. Jezydzi, którzy uciekli z krajów Bliskiego Wschodu, nie napotkali większych problemów ze strony niemieckiej. Gorzej wyglądała sytuacja jezydów, którzy pochodzili z byłego Związku Radzieckiego. Często zdarzały się deportacje. Obecnie w Niemczech żyje ponad 50 tys. jezydów. Pomimo iż zamieszkują teren całego kraju, to właśnie oni stanowią jedną z najlepiej zorganizowanych i najprężniej rozwijających się społeczności. Największa liczba jezydów mieszka w okolicach Hanoweru i bardzo aktywnie uczestniczy w akcjach na rzecz współwyznawców i utrzymywaniu kontaktów ze społecznościami jezydów w Iraku i na Kaukazie⁴¹.

Społeczności jezydzkie pojawiły się już nie tylko w wielu krajach europejskich, ale również na kontynencie amerykańskim. Sytuacja życiowa, brak bezpieczeństwa, niemożność kultywowania religii oraz brak perspektyw zmusiły wielu jezydów do opuszczenia ojczyzny. Tracąc fizyczny kontakt z miejscami kultu, obrzędami, ich nastawienie do wiary i tradycji często ulegało powolnej transformacji. Stali się może bardziej otwarci na świat, bardziej liberalni i wykształceni, jednak najważniejsze jest to, że często ich działania, jak tworzenie ośrodków informacyjnych, zbiórki pieniędzy oraz wysyłanie

³⁹ O. Krikorian, *Armenia: Yezidi Identity Battle*, <http://www.iwpr.net/?p=crs&s=f&o=325045&apc_state=henh> (18 I 2009).

⁴⁰ Raport UNHRC, *Human rights situation of the Yezidi minority in the Transcaucasus*, Armenia, Georgia, Azerbaijan 2008, s. 7.

⁴¹ Zob. *Who are the Yezidis?*, <http://www.humanrights.de/doc_de/archiv/k/kurdistan/yezid.html> (9 III 2008).

dramatycznych apeli dotyczących losów jezydów na Bliskim Wschodzie, powodują nagłośniecie sytuacji tej mniejszości. Gdyby nie ich ciągła walka o unaocznienie problemu przetrwania we współczesnym świecie może niewielu wiedziałoby o istnieniu jezydów, ich religii oraz o zagrożeniach z jakimi zmagają się na co dzień.

Zakończenie

Jezydzi pragną żyć w spokoju i nadal celebrować swoją wiarę, nie narażając się na represje ze strony terrorystów, którzy dzisiaj pełnią samowładną funkcję muzułmańskiej inkwizycji. Część nadal żyje w górach, gdzie dba, by tradycja i wiara nie umarły przez zapomnienie. Swoją historią i determinacją dowiedli, że pomimo ograniczonych środków i niewielkiej populacji są w stanie znieść wiele, by zachować to, co jest dla nich najważniejsze. Wiara, kultura, obrzędy, ich historia oraz miejsca kultu – to wszystko składa się na najistotniejsze elementy ich tożsamości, która jednak powoli ulega przemianie. Jedność jezydów już dawno została w pewnym stopniu zniszczona, ale nadal istnieją zwyczaje, zasady, tabu, które odzwierciedlają starożytne wierzenia i niepowtarzalną kulturę.